

Мусаев Б.М.

**ИНФОРМАЦИЯЛЫК СИСТЕМАЛАРДЫН ЖАРДАМЫ МЕНЕН
СТУДЕНТТЕРДИ КЕСИПТИК ИШМЕРДҮҮЛҮККӨ ОКУТУУНУН
ДИДАКТИКАЛЫК НЕГИЗДЕРИ**

Мусаев Б.М.

**ДИДАКТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОБУЧЕНИЯ
СТУДЕНТОВ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ С ПОМОЩЬЮ
ИНФОРМАЦИОННЫХ СИСТЕМ**

В.М. Musaev

**TEACHING PROFESSIONAL TRAINING FUNDAMENTALS OF STUDENTS WITH
INFOMATSIONNYH SYSTEMS**

УДК:373*(371-456)

Макалада информациялык системалардын жардамы менен студенттерди кесиптик ишмердүүлүккө окутуунун дидактикалык негиздери каралган.

This article summarizes the scientific rationale and the practical implementation of information systems as a means of preparing students for professional work on the solution of problems of business planning in the course of "Computer Science".

Кесиптик билим берүүнүн сапаты коомдун социалдык-экономикалык өнүгүүсүнүн учурдагы жана перспективдүү маселелерине канчалык деңгээлде жооп берээри менен аныкталат. Дүйнөлүк чарбага интеграциялануучу динамикалуу өнүгүп жаткан базар экономикасын кадрлар менен камсыз кылуу - бул "2012-2020 жылдарда Кыргыз Республикасындагы билим берүүнүн өнүгүү стратегиясына" ылайык негизги стратегиялык максаттардын бири. Ушул эле стратегияда билим берүү системасы коомду информатизациялоо шартында кесиптик мобилдүү, жогорку билимдүү кесипкөйлөрдү даярдоого чакырылганы белгиленет. Жогорку окуу жайлары студенттердин келечектеги кесиптик ишмердүүлүгүнө даярдыгынын калыптанышын кепилдик берүүчү фундаменталдык жана атайын билимдердин жана билгичтиктерин камсыз кылуу керектиги азыркы заманда Кыргызстандагы билим берүү саясатында аныкталган.

Кыргызстандагы жүргүзүлүп жаткан радикалдуу экономикалык өзгөрүүлөр жетекчиден ишкананы башкаруудагы форма жана ыкмаларды жакшыртууну гана эмес, бизнестин өнүгүү маселелерин же жаңы бизнестин уюштурулуш суроолорун чечиши керек. Болочок жетекчилердин кесиптик ишкердүүлүгүнүн жетишкендиктери көбүнчө алардын бизнес-пландоо көндүмдөрүн билгендиктен көз каранды. Бизнес-пландоонун маселелери жогорку кесиптик билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандартында "Ишкана менеджмента" жана "Профессионалдык окутуу" кесиптери үчүн чагылдырылган. Келечектеги адис микроэкономикалык деңгээлде базар чөйрөсүн анализдөө ыкмаларын колдонушу керек; ишкананын негизги экономикалык керсеткучторун эсептегенди билиши керек; ал экономика жана эндурүштү

уюштуруу проблемаларын чечуу суроолоруна катышат жана уюштурат ж.б..

Ошол эле учурда коомдун тиричилик аракетинин баардык чөйрөлөрүнүн кеңири компьютерлештирүү профессионалдык маселелерди чечүүнүн эффективдүү куралы катары ролун актуалдаштырат. Азыркы учурда билим берүү процессинде компьютердик технологиялар анын ичинен **информациялык системалар** эң аз дегенде **үч фунцияны аткарат**: үйрөнүү *предметы*; предметтик *областтардын маселелерин чечүү куралы*; окутуу *каражаты*. Информациялык системалар кесиптик ишмердүүлүктүн көйгөйлүү маселелерин компьютердик чөйрөдө чече алган адистин белгилүү информациялык маданиятын калыптайт. Жогорку окуу жайында окутуунун баштапкы стадиясында информатика чөйрөсүндөгү базалык даярдык профессионалдык ишкердүүлүккө киришүүдө негиз болуп калышы мүмкүн.

Информатика жана программалоонун негиздерин үйрөнүү суроолору В.М. Глушковдун, А.П.Ершовдун, А.А. Кузнецовдун, Е.И. Машбицанын, И.В.Роберттин ж.б. иштеринде чагылдырылган. Билим берүү процессинде компьютердик технологияларды анын ичинен информациялык системаларды колдонуу суроолорун чагылдырган методологиялык жана теориялык ыкмаларды изилдөөгө Н.Е. Астафьеванын, Б.Г. Гершунскийдин, Л.А. Денисованын, О.А. Козлованын иштери арналган.

Болочок мугалимдерди кесиптик даярдоодо компьютердик технологияларды жана информациялык системаларды колдонуу проблемалары В.П.Беспальконун, В.А. Извозчикованын, А.С.Каменевдин, Г.А. Кручининанын, А.А. Потокиндин, Е.М.Разинкинанын ж.б. эмгектеринде каралган.

Ар түрдүү тармактардын адистерин даярдоодо компьютердик технологияларды жана информациялык системаларды колдонуу М.Ю. Афанасьевдин, Л.В. Кулеванын, Ю.М. Насоновдун, Г.А. Поляковдун, Н.В. Филимонованын, В.Ф. Шангиндин, Т.В. Шангинанын, И.М. Шешеринанын, В.Ф. Шолоховичтин ж.б. эмгектеринде чагылдырылган.

Компьютердик чөйрөдө бизнес-пландоонун кээ бир элементтери А.Л. Денисованын, Л.А. Горшунованын, Р.В. Жариковдун, Ж.В. Иноземцеванын ж.б.

педагог-изилдөөчүлөрдүн эмгектеринде каралган. Л.А.Денисова информациялык технологиялардын негизинде студенттерди кесиптик даярдоо методикасында информатика курсунда үйрөнүүчүлөргө кирешени, рентабелдүүлүктү, өздүк наркты эсептөөгө арналган экономикалык маселелерди чечүүнү сунуштайт. Пландык-экономикалык ишкердикти карап жатып, Р.В. Жариков өндүрүш мекемелеринин менеджерлеринин квалификациясын жогорулатуу процессинде маалыматтык технологияларды колдонуу методикасында өндүрүш процесстерин оптималдаштыруу маселелерин чечүүдө компьютердик технологияларды колдонуу керек деп эсептейт. Ж.В. Иноземцева экономист-менеджерлерди информациялык-технологиялык даярдоосун уюштуруу методикасында өндүрүштү уюштуруу, салык алуу маселелерин чечүүдө информациялык системаларды колдонуу көндүмдөрүн калыптоонун зарылчылыгын белгилейт.

Болочок кесиптик ишмердуулукте жогорку окуу жайларынын студенттеринин компьютердик технологияларды пайдаланууга үйрөтүүнүн көйгөйлөрүнө жалпы алдын-ала баа берсек, азыркы учурда бул темага кептеген эмгектер арналган. Ошол эле учурда информациялык системаларды бизнес-пландоодо колдонууну студенттерди жогорку окуу жайында окутуунун баштапкы баскычтарында үйрөтүүгө арналган педагогикалык изилдөөлөр дээрлик жокко эсе.

Изилдеенун актуалдуулугу төмөндөгү түзүлгөн жагдашар:

- заманбап социалдык-экономикалык шарттарда ишкердик жөндөмдүүлүгү бар жетекчилерди даярдоого коомдун социалдык буюртмасы менен;

- "Ишкананын менеджмента" жана "Кесиптик окутуу" кесиптери үчүн жогорку кесиптик билим берүүдөгү мамлекеттик билим берүү стандартында аныкталган маселелер менен;

- Студенттерди кесиптик ишкердүүлүккө даярдоодо информациялык системаларды каражат катары колдонууга умтулуу менен аныктапат.

Ушуга байланыштуу информациялык системаны бизнес-пландоо маселелерин чечүүдө каражат катары кароо студенттерди кесиптик ишкердүүлүккө даярдоону шарттайт. Ушул шарт бизнес-пландоонун мисалында "Информациялык системанын жардамы менен студенттерди кесиптик ишмердүүлүккө даярдонун дидактикалык негиздери" темасын аныктоого шарт түздү.

Бул багыттагы изилдеенун негизги максаты информациялык системаларды бизнес-пландоо маселелерин чечуу мисалында студенттерди кесиптик ишкердүүлүккө даярдоо каражаты катарында колдонууну ишке ашырууда жана негиздөөдө турат.

Изилдеенун алдына төмөнкүдөй милдеттерди ачуу коюлган:

1. Педагогикалык теорияда жана жогорку кесиптик билим берүүдө бул проблеманын иштетилгендигинин деңгээлин аныктоо, изилдөөнүн түшүнүктүк аппаратын белгилөө.

2. Аракеттин болжолдуу негиздеринин бизнес-ландоодо информациялык системаларды пайдаланууга даярдык моделиндеги ордун аныктоо.

3. Компьютердик чөйрөдөгү бизнес-пландоо мисалында студенттерди кесиптик ишкердүүлүккө даярдоочу окуу-методикалык комплексти иштеп чыгуу жана апробация кылуу.

4. Студенттерди кесиптик ишкердуулукке даярдоодо ийгиликтүүлүктүн көрсөткүчү катары аракеттин болжолдуу негиздеринин калыптангандыгынын деңгээлин аныктоонун критериялык-диагностикалык методикасын түзүү.

5. "Информатика" курсунда информациялык системаларды студенттерди кесиптик ишкердүүлүккө даярдоонун каражаты катары пайдалануунун эффективдүүлүгүн эксперимент түрүндө текшерүү.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы катары төмөндөгүлөрдү көрсөтүүгө болот:

- жогорку окуу жайында бизнес-пландоонун исандарын чыгаруда "Информатика" курсун баштапкы окутуу баскычында информациялык системалар кесиптик ишкердүүлүккө даярдонун каражаты экени такталып көрсөтүлөт;

- студенттердин коюлган маселени чыгарууга даярдыгынын деңгээлин эсепке алуу менен информациялык системалардын каражаттары менен бизнес-планды даярдоо методикасы иштелип чыгат;

- студенттердин кесиптик ишкердүүлүккө даярдыгынын көрсөткүчү катары аракеттин болжолдуу негиздеринин калыптангандыгынын деңгээлин аныктоочу критериалуу-диагностикалык аппараты иштелип чыгат.

Изилдөөнүн теориялык мааниси бир нече түзүлгөн багыттар менен аныкталат:

- информациялык системалардын каражаттары менен бизнес-пландоону багыттуу окутуу процессинин илимий-методикалык системасын түзүүнүн зарылчылыгы теориялык түрдө негизделет;

- бизнес-пландоо - профессионалдык тармагы аныкталат - информациялык системалардын каражаттары менен анын маселелерин чечүү студенттерди кесиптик ишкердүүлүккө даярдоого контекстүү мүмкүнчүлүк берет;

- "уюштуруу-башкаруучулук ишкердүүлүк" түшүнүгүнө тактоо берилет;

- Информациялык системалардын каражаттары менен бизнес-планды даярдоо процессинде алынган билим, билгичтик жана көндүмдөрдүн жыйындысы жогорку окуу жайдын окуу процессинде студенттер тарабынан бизнес-пландоо маселелерин камтыган тармактардын окутулушунда аракеттин болжолдуу негиздери катары колдонулат.

Изилдөөнүн практикалык маанисин биз жогорку окуу жайларындагы жүргүзүлө турган окуу методикалык жумуштарынан көрөбүз:

- жогорку окуу жайында "Информатика" курсунун окутулушунда бизнес-пландоонун мисалында студенттерди кесиптик ишкердүүлүккө даярдоочу окуу-методикалык комплекси иштелип чыгып, жайылтылат;

- студенттерди кесиптик ишкердүүлүккө даярдоо каражаты катары "Информатика" курсунда информациялык системаларды колдонуунун натыйжалуулугу эксперимент турунда такталат.

Изилдөөнүн негизги жыйынтыктары жана корутундулары жогорку окуу жайларынын студенттерди

кесиптик ишкердүүлүккө даярдоо тажрыйбасында, информациялык системалардын каражаттары менен бизнес-пландоонун маселелерин чечүү процесинде адистердин квалификациясын жогорулатуучу жана кайра даярдоо курстарынын тажрыйбасында колдонулушу мүмкүн.

Литература:

1. Абрамова А.И. Экономическое образование и воспитание учащихся: Методическое пособие для средних профессионально-технических училищ. -М., 1986.
2. Астафьева Н.Е. Информатизация педагогического процесса в профессиональных учебных заведениях / Под общ. ред. А.П. Беляевой. -СПб.: ПТО РАО, 1997. - 124 с.
3. Гейтс Б. Бизнес со скоростью мысли. Изд. 2-е, исправленное. -М.: ЭКСМО-Пресс, 2001. - 480 с.
4. Гершунский Б.Г. Компьютеризация в сфере образования: проблемы и перспективы. - М.: Педагогика, 1987. - 264 с.
5. Капелюк З.А. Бизнес-план для получения инвестиций: Учебное пособие. -Новосибирск, 1996.
6. Косов В.В. Бизнес-план: обоснование решений: Учебное пособие. - М.: ГУ ВШЭ, 2000. - 272 с.
7. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения. - М.: Педагогика, 1982.
8. Машбиц Е.И. Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения.-М.:Педагогика, 1988.-191 с.
9. Сергеев А.А. Экономические основы бизнес-планирования: Учеб. пособие для вузов. - М.: ЮНИТА-ДАНА, 2000. - 303 с.

Рецензент: доктор пед. наук, профессор Калдыбаев С.К.